

Бібліографічний опис видання:

Педагогічна освіта: теорія і практика : Збірник наукових праць / Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України [гол. ред. Лабунець В.М.]. – Вип. 22 (1-2017). – Ч.1. – Кам'янець-Подільський, 2017. – 344 с.

УДК 37.091.64(075)

Олена Барановська

Olena Baranovska

МІЖПРЕДМЕТНА ІНТЕГРАЦІЯ ЯК ПРОВІДНА ТЕНДЕНЦІЯ В ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

INTERSUBJECT INTEGRATION AS A LEADING TREND IN THE ORGANIZATION OF PROFESSIONALLY ORIENTED TRAINING

Статтю присвячено аналізу ролі міжпредметної інтеграції в організації профільного навчання в старшій ланці загальноосвітніх навчальних закладів. Проаналізовано зарубіжний досвід, досвід радянського та пострадянського періодів, а також напрацювання українських дидактів з питання профілізації української школи, міжпредметної інтеграції. Наводяться основні визначення ключових понять: профільна школа, інтеграція навчання, міжпредметні зв'язки. Доведено, що профільне навчання має базуватися на сконструйованому на нових засадах змісті навчання, нових підручниках та навчальних посібниках, зміні звичних форм організації навчального процесу, інтеграції навчального змісту, міжпредметних зв'язках.

Ключові слова: *старша школа, профільне навчання, міжпредметна інтеграція, міжпредметні зв'язки, профорієнтація.*

Модернізація сучасної освіти має завершитися створенням міцної наукової та навчальної бази для старшої ланки загальноосвітніх навчальних закладів. Формою організації навчання обрано профільне навчання, яке має базуватися на серйозних якісних змінах. Це – зміна тривалості навчання, можливість вибору навчального закладу, конструювання нового змісту навчання, створення нових підручників та навчальних посібників, варіативність форм організації навчального процесу, підготовка та перепідготовка педагогічних кадрів, створення міцної психологічної та профорієнтаційної підтримки старшокласників, особливо на першому році навчання, міжпредметна інтеграція та впровадження міжпредметних зв'язків, формування міжпредметної компетентності.

Проблема дослідження полягає у недостатній розробленості дидактичних можливостей міжпредметної інтеграції в умовах модернізації старшої ланки школи у ключових напрямках: профілізації, наближення до практики та сучасних технологій виробництва.

На теренах Радянського Союзу неодноразово розглядалися питання диференціації навчання, що призвело до спроб вводити елементи профільного навчання. У 1966 році робилася спроба ввести дві форми диференціації змісту навчання за інтересами учнів: факультативні заняття у 8-10 класах та школи (класи) з поглибленим вивченням окремих предметів. Реформа 1984 року запровадила 11-річний термін навчання та навчання з 6 років. Для старшокласників (10-11) пропонувалися три напрями: 10-11 класи загальноосвітньої школи; середні професійно-технічні училища та середні спеціальні навчальні заклади профільного навчання.

© Олена Барановська, 2017

У зарубіжних країнах пропонуються різні види і форми профільного навчання. У більшості країн Європи (Франції, Голландії, Шотландії, Англії, Швеції, Фінляндії, Норвегії, Данії та ін.) учні мають визначитися з вибором напрямку з 7 класу: академічного (шлях до вищої освіти) та професійного (прикладний напрямок). Організація профільної підготовки в країнах Європи варіюється від жорстко фіксованого переліку обов'язкових курсів (Франція, Німеччина) до багатого вибору курсів – 15-25 за семестр (Англія, Шотландія, США та ін.). У США профільне навчання існує 2 чи 3 роки наприкінці навчання і включає три варіанти профілів: академічний, загальний та професійний. Варіативність здійснюється за рахунок розширення бази курсів за вибором.

У роботах українських дидактів упродовж тривалого часу обговорювалися питання профільної диференціації навчання, інтеграції змісту навчання певних предметів.

На сучасному етапі проблему інтеграції навчання та впровадження міжпредметних зв'язків у навчально-виховний процес старшої школи розглядає низка дослідників у різних аспектах. Зокрема, науковці відділу дидактики Інституту педагогіки НАПН України окреслюють низку проблем інтеграції навчання в руслі фундаменталізації змісту освіти в профільній школі (О.В. Барановська, Г.О. Васьківська, Н. В. Захарчук, В. І. Кизенко, С. В. Косянчук, О. П. Кравчук, М. Піддячий, С. Е. Трубачева). У монографії «Фундаменталізація змісту освіти у старшій школі в умовах профільного навчання» зазначається, що профільне навчання спрямоване на формування цілісності особистості за розвитку життєвої, світоглядної, наукової, культурної і професійної компетентностей учнів [10, с. 21-22].

О.В. Барановська розглядає проблему міжпредметної інтеграції в умовах профільного навчання, її практичну зорієнтованість, роль у розвантаженні інваріантної складової змісту навчання [1]. Г.О. Васьківська зазначає, що для конструювання освітньої системи потрібні інтегровані курси, які об'єднують розмаїтість освітніх об'єктів, що дасть змогу учневі реалізувати свої можливості, забезпечить вивчення фундаментальних об'єктів, відкриє учням вихід у суміжні теми інших навчальних предметів [2]. В.І. Кизенко розглядає проблему застосування курсів за вибором (спеціальних, факультативних) у старшій школі, які виконують спільну мету – забезпечують повноцінний розвиток особистості, створюють сприятливі умови для її самовизначення, підготовки до самореалізації в суспільстві [3]. С.В. Косянчук акцентує, що диференціація змісту навчання в старших класах здійснюється на основі співвідношення базових і профільних предметів, курсів за вибором, а ефективність засвоєння знань в умовах профільного навчання залежить від того, наскільки збережено послідовність і наступність в освіті між основною і старшою школою [5]. М.І. Піддячий розглядає теоретико-методичні засади підготовки старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання, з'ясовує теоретичні засади створення профільно-центричної системи технологічної освіти, сприятливої для готовності старшокласників до регіонального ринку праці [6]. О.М. Топузов аналізує проблему формування змісту курсів за вибором та основні підходи до організації навчальної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах [8]. С.Е. Трубачева вважає, що найперспективнішими видами проектної діяльності, з огляду на її потенційні психолого-педагогічні можливості, є колективні міжпредметні чи надпредметні проекти, що не тільки виступають як інтегруючий чинник і чинник сучасної освіти, не тільки систематизують знання, а й забезпечують максимальне його наближення до реальних потреб життя, творчої самореалізації, природовідповідного розвитку і конструктивної соціалізації особистості учнів [9].

Тож, зазначимо, що тенденція до профілізації української школи та інтеграції змісту навчання відповідає світовим тенденціям розвитку освіти і базується на багатому історичному досвіді.

Профілізація старшої ланки школи вимагає чіткої диференціації основних дефініцій, таких, як профільне навчання, профільна школа, інтеграція, інтегроване навчання, міжпредметні зв'язки.

У сучасній педагогічній науці немає чіткого визначення поняття «*профільне навчання*», але існує багато спроб визначити його основні складові: профільне навчання розглядається як вид диференційованого навчання; як засіб професійного самовизначення учня; як форма організації навчання в старшій школі. У *Концепції профільного навчання в старшій школі (2003) профільне навчання* визначається як вид диференціації й індивідуалізації навчання, що дає змогу за рахунок змін у структурі, змісті й організації освітнього процесу повніше враховувати інтереси, нахили і здібності учнів, їх можливості, створювати умови для навчання старшокласників відповідно до їхніх освітніх і професійних інтересів і намірів щодо соціального і професійного самовизначення [4].

Виходячи з існуючих класифікацій форм диференційованого навчання, зазначимо, що профільне навчання є формою диференційованого навчання, яка базується передусім на проектуванні майбутньої професії, інтересах та здібностях старшокласників. Профільне навчання можна розглядати також як засіб професійного самовизначення: створення міцної психологічної та профорієнтаційної підтримки старшокласників, особливо на першому році навчання, мають дати учневі правильні орієнтири у виборі майбутнього напрямку (професії), адекватної оцінки власних інтелектуальних, психологічних, фізичних можливостей.

Пріоритетним завданням профільного навчання є не сума знань про певну галузь знань чи технологію, а формування в учнів здатності до конструювання набутих знань через призму їхньої особистості, життєвих і професійно зорієнтованих планів, формування певних компетентностей. Воно, передусім, має базуватися на сконструйованому на нових засадах змісті навчання, нових підручниках та навчальних посібниках, зміні звичних форм організації навчального процесу, підготовці та перепідготовці педагогічних кадрів.

У сучасній трактовці для профілізації старшої ланки загальноосвітнього навчального закладу *міжпредметна інтеграція* має об'єднати в собі адекватний зміст навчання, психологічний супровід учнів та технологізацію змісту навчання за рахунок введення відповідних курсів за вибором, варіативність форм навчання в залежності від мети навчання.

Сучасний підхід до розуміння проблеми *інтеграції навчання* базується на таких провідних принципах, як фундаментальність і цілісність освіти, системний і особистісний підходи. Відбувається процес становлення розуміння проблеми інтеграції як ідеї формування особистості, що володіє всіма якостями, властивими високоосвіченій людині, яка легко адаптується в будь-якій ситуації. Наразі, розв'язання проблеми інтеграції навчання вбачається у можливості вивчення природничих та гуманітарних предметів як однієї зі складових єдиної загальнолюдської культури, у розгляді ціннісних аспектів наукового пізнання, у використанні історико-культурного компонента в процесі вивчення предметів природничого циклу.

Введення у старшій ланці загальноосвітнього навчального закладу спеціальних курсів міжпредметного узагальнювального характеру мають сприяти знайомству учнів із новими галузями знань, не представленими у змісті непрофільних і профільних предметів, але орієнтованими на майбутню професію в руслі обраного профілю; забезпеченню професійної підготовки старшокласників; поглибленню і розширенню змісту окремих розділів профільних (а за потреби і непрофільних) предметів; розкриттю практико-орієнтованого аспекту знань, здобутих у процесі навчання [1].

На сучасному етапі реформування української загальноосвітньої школи, зокрема, її старшої ланки у напрямі профілізації, розроблено *проект типового навчального плану для учнів 10-11 класів*, який передбачає зміну підходів до формування переліку предметів у 10-11 класах і є першим кроком до формування справжньої профільної школи. За *Проектом*, учні глибше вивчатимуть профільні предмети за рахунок скорочення кількості обов'язкових предметів (інваріантної складової); школи матимуть можливість створювати власні «спецкурси» для поглиблення профільного навчання (викладання вузьких спеціалізованих дисциплін, які є близькими до профілю, що обирає школа); з'являться інтегровані предмети («Література», «Історія», «Людина і суспільство», «Математика») тощо [7].

Розробка наскрізних міжпредметних програм навчання, міжпредметних методичних посібників, може вирішити проблему дублювання навчального матеріалу, а також – перевантаження навчальних програм. Окрім того, важливо дати можливість учням на першому році навчання у старшій ланці школи змінювати профіль навчання у випадку зміни пріоритетів чи з інших причин. *Головним завданням реформування сучасної школи має стати створення ефективної багатовимірної моделі, яка враховуватиме увесь комплекс вимог і запитів учнів, їхньої індивідуальної освітньої траєкторії.*

Отже, впровадження профільного навчання на основі міжпредметної інтеграції є закономірно обумовленим. Перехід до профільного навчання має забезпечити: 1) поглиблене вивчення основних предметів шкільної програми залежно від вибору профілю; 2) базу для диференціації змісту навчання, можливості реалізації індивідуальних освітніх програм; 3) розширення можливостей учнів для ознайомлення з основами сучасного виробництва, досягнень науки і техніки, культури; 4) базу для соціалізації учнів, конкурентоспроможності; 5) наступність між загальною та професійною освітою. 6) формування міжпредметної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Барановська О. В. Модернізація змісту профільного навчання в світлі міжпредметної інтеграції / О.В. Барановська // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2015. – №4-5. – С. 80-86.
2. Васьківська Г.О. Формування системи знань про людину в учнів старшої школи: теорія і практика : монографія [Текст] / Г. О. Васьківська. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. – 512 с.
3. Кизенко В.І. Факультативні курси в структурі профільного навчання / В.І Кизенко // Освіта і управління.- 2006. – Т. 9. – №3-4. – С. 161-167.
4. Концепція профільного навчання в старшій школі: Затв. рішенням колегії М-ва освіти і науки України від 25.09.03 № 10/12-2 / АПН України. Ін-т педагогіки; Уклад.: Л. Березівська, Н. Бібік, М. Бурда та ін. // Інформ. зб. Міністерства освіти і науки України. – 2003. – № 24. – С. 3-15.
5. Косянчук С. Аксиологічний підхід до формування змісту профільного навчання як нагальна потреба і важлива складова стратегії освіти / Сергій Косянчук // Дидактика: теорія і практика : зб. наук. праць / [за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської] / Ін-т пед. НАПН України. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – С. 67-71.
6. Піддячий М.І. Підготовка старшокласників до професійної діяльності в умовах профільного навчання: [монографія] / М.І. Піддячий. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 288 с.
7. Проект Типового навчального плану: роз'яснення МОН <http://osvita.ua/school/reform/53936/>
8. Топузов О. М. Профільне навчання: проблеми формування змісту курсів за вибором та організація навчальної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах Проблеми сучасного підручника: зб. наук. праць [редкол.]-К. : Пед. думка. – 2008. – С. 20-27.
9. Трубачева С.Е. Міжпредметні проекти у формуванні навчальних компетентностей старшокласників/ С.Е.Трубачева, Р.І. Осадчук // Українська мова і література в школі. – 2012. – №5. – 64 с. – С. 56-58.
10. Фундаменталізація змісту освіти у старшій школі: теорія і практика : кол. монограф. / [авт. кол.: Г. О. Васьківська, В. І. Кизенко, С. Е. Трубачева, С. П. Бондар, Л. А. Липова, О. В. Барановська, С.В. Косянчук, Н. В. Захарчук]; за наук. ред. д-ра пед. наук Г. О. Васьківської. – К. : Пед. думка, 2015. – 288 с.

The article deals with the role of intersubject integration in organising professionally oriented training secondary high schools. The author analyses foreign experience and works in on the Ukrainian didactics

to questions of profiling of Ukrainian school and intersubject integration. The basic approaches to integration learning and interdisciplinary connections in high school are given. The key concepts are defined: professionally oriented school, integration of education, intersubject connections. It is indicated that intersubject integration must combine the relevant content of education, psychological support and technologization of pupils, educational content.

In the current interpretation of professionally oriented education of schoolhighl intersubject integration combines the contents of adequate training, psychological support and technologization through the introduction of appropriate elective courses, learning variability depending on the purpose of training. The introduction of professionally oriented courses in high school should help pupils to get acquainted with new fields of knowledge, not represented in the content of non-profile and profile subjects, but focused on future profession in line with the selected profile; providing training senior pupils; deepening and expanding the content of individual sections of the profile objects; disclosure of practically-oriented aspects of knowledge acquired during the training. It was proved that professionally oriented education must be based on new foundations constructed on the content of training, new textbooks and teaching aids, changing the usual forms of educational process, integrating educational content and intersubjects relations.

Thus, the transition to professionally oriented training should provide: 1) proper study of basic subjects of the school curriculum depending on the choice of profile; 2) the basis for differentiating the content of study and the possibility of realization of individual educational programs; 3) giving pupils the opportunity to get acquainted with the basics of modern industry, science, technology and culture; 4) the basis for pupils' socialization and competitiveness; 5) continuity between general and vocational education; 6) formation of multidisciplinary competence